Задания заключительного тура Акмуллинской олимпиады по татарскому языку и литературе для учащихся 10-11 классов, студентов СПО

1. Буш урыннарга исемнәрнең данә исәбен белдергән сүзләрне куегыз (5 б):

1 капчык ...он
икмәк ...кисәге
1 уч ...акча
печән... өсмә
10 баш ...суган
1 кочак ...печән
1 тотам ...гөмер
арыш.... көлтәсе
2 кап ...шырпы
чәчәк ...бәйләме

2. Саннар артына яшеренгән мәкальне табып языгыз (10 б).

1, 12 38, 13, 23, 34, 21, 23, 13, 1, 16, 6, 1 12, 18, 14, 6, 34, 10 13, 25, 7, 36, 15, 11.

Ай яктыртканда йолдыз күренми.

3. Канатлы сүзләрне рус теленә тәрҗемә итегез: (12 б)

Ахиллес үкчәсе Ахиллесовая пята,
Шөкатьсез үрдәк баласы Гадкий утенок,
Дары мичкәсендә дары бар әле В бочке с порохом,
Очкыннан ялкын кабына Из искры возгорится пламя,
Крокодил күз яше крокодиловы слезы,
Аю хезмәте күрсәтү Медвежья услуга.

4. Түбәндәге формулаларга туры килгән сандхи очракларына 1-әр мисал китерегез (3+3=6):

е + ә = ә килое әле [киләәле]
ы+у=у барды ул [бара ул]
корны утпен [коругатан]

5. Дөрес җавапны билгеләгез (4 б.):

Бергә алар язгы урман һавасы суладылар, яр буенда саргылт тал ПИПИЛӘРЕ өзделәр (Н.Фәттах). Җөмләдә аерып бирелгән сүз:

- профессионализм
- архаизм
- диалектизм
- неологизм

Алар билгеле бер формага буйсынган булалар. Аларда мәҗбүри җөмлә калыплары, сүзтезмәләр, тәгъбирләр кулланыла, алардан зур төгәллек сорала.

- матур әдәбият әсәрләре
- рәсми эш кәгазьләре
- публицистик әсәрләр
- драма әсәрләре

Бирелгән кереш сүзләр нинди мәгънә белдерәләр?
ихтимал, күрәсең, бәлки, ахрысы, ахры
– билгесезлекне
– үтенүне
– сөйләүченең төрле тойгысын
– фикер эзлеклелеген

Кол Галинең "Кыйссаи Йосыф" әсәренең тулы текстын беренче булып кульязмада әзерләгән әдип:
– С.Сараи
– Г.Утыз Имәни
– Й.Баласагунлы
– Колшәриф

6. Дөрес җавапларны билгеләгез: (3 б)
1. Әсәрләрнең жанрын языгыз:
"Сөннәтче бабай" повесть
"Беренче театр" комедия
"Сак-Сок" бит

7. Туфан Миңнуллинның «Әлдермештән Әлмәндәр» драмасында автор югары күтәргән сыйфатлар (1 сыйфат – 1 б. =5 б.).
[illegible], җиңгән
Әнисенең агачын төпсен тамыган
кешеләр
Күңел күрмәгән югалтмау
Кешеләрдә яшәү теләге

8. М. Акмулла "Сүз чыгар шагыйрьләрдән хикмәт берлән" дип язган. Автор турында 5 факт яз (10 б.)
Миякә районы Туксанбай авылында туган
Казак далаларында балалар укыткан
Акмулла [illegible] булган!
Педагогия университеты Акмулла исемен йөртә
Акмулла олимпиадасы үткәрелә

9. Җәяләрне ачып, дөрес языгыз (5 б).
(1)Сулар ага... (2) Җир (йөзендә) йөзендә сулар бер (туктаусыз) туктаусыз агалар (да) да агалар. (3)Җәй агалар, яз агалар, көз агалар... (4)Агым сулар кешеләрнең чир (чорларын) чир-чорларны кайгыларын, языкларын алалар (да) да еракларга, упкыннарга, чоңгылларга ыргыталар. (5)Агым сулар, жир (өстенең) өстенең чүп (чарларын) чүп-чарларны юып алып, үзләрендә юк итәләр. (6)Шулай ел (да) ел да жир яңара, жир яшәрә.

(7)Жир яңара, жир яшәрә... (8)Өзелмичә, туктамыйча, бөек Чулман кебек, Әтил кебек, көн (төн) көн-төн жирдә тормыш ага.

(9)Яз килде, яз!... 10)Киң Чулманга – кояш белән, ай (йолдызлар) ай-йолдызлар белән яшьтәш Чулманга ашыгып төрле (яктан) якташ сулар ага...(Н. Фәттах).

10. Бирелгән өзек нинди әсәрдән? (2 б.) Итил суы ака торур

11. Түбәндәге тел күренешләре булган җөмлә номерларын куярга (5 б):

1) ялгызлык исемнәре
2) парлы сүзләр
3) гөнаһ сүзенә синоним
4) юклык формасындагы фигыль
5) вакыт мәгънәсен белдергән исем

1)	2)	3)	4)	5)
8, 10	4, 5, 10	4	8	8

12. 5нче җөмләдә хәбәрнең төре (3 б.) тезмә хәбәр

13. Өзекне дәвам итеп эссе языгыз. Күләме 200 сүздән ким булмаска тиеш (30 б.)

Тормыш Эссе.

Кеше өчен иң кадерле нәрсә - ул тормыш. Аның кадерен белеп яшәү - безнең яшәешнең төп кануны булырга тиеш. Кайсыбер очракта безнең тормышыбызда авырлыклар да очрарга мөмкин. Аны җиңә белергә, түзәргә өйрәнергә кирәк. Еллар үткән саен без зирәк, акыллы булырга өйрәнәбез. Ә тормышның мәгънәсен аңлыйбызмы? Ни өчен без бу җир йөзенә киләбез? Ни өчен яшибез? Нигезне [illegible] калдырабыз?

Минемчә, тормышның мәгънәсе - аннан рәхәтлек, ләззәт, файда ала белүдә.

Мин үзем шушы җир йөзендә яшәвем белән бәхетле. Әле кайчан гына туып йөгереп килеп, күрше кызы белән бөтен курчакларыбызны тезеп, аларны дәвалый идек. Бүген инде мин 11нче сыйныфны тәмамлаучы укучы. Киләчәк хыялым - табиб булу, кешеләргә, туган илебезгә файда китерү. Әби-бабаларым, әти-әниемнең үрнәгендә яшәү. Безнең бай тарихлы нәселем, шәҗәрәм бар. Мин аларның йөзенә кызыллык китерергә теләмим түгел. Алар миңа карап, Менә

"безнең Диана" - дип горурланып яшәгәннәр. Үзем мин тырышачакмын. Бабамнарның аңа мактау кәгазьләре, медальләре - менә этәргеч булып тора.
Менә әти-әниләрем М. Әмир, Әмирхан Еники, Г. Ибраһимов әсәрләре нигезендә матурлыкны күрергә өйрәттеләр. Әниемнең китап укырга өйрәтүе миңа да күчкән. Бер төн эчендә дә яраткан китабымны укып чыгарга мөмкин мин. Ә китап укыган кешенең күңелендә начарлык булмый.
Тормыш дәвам итә. Үз тормышының матурлыгын күрергә үзеннән соң якты маяк калдырып яшәргә генә кирәк.